

Verslag Feedbackronde 1 Curriculum.nu: de visie

Coöperatie Leren voor Morgen

Utrecht 19 april 2018

Allereerst spraken de deelnemers hun waardering uit voor het vele werk, en ook voor de pogingen om een visie vast te leggen met aandacht voor de leerling, toekomstgericht onderwijs en multidisciplinaire samenhang. Het werd gewaardeerd dat docenten de lead hebben gekregen in dit proces.

Vervolgens hadden de deelnemers commentaar op de volgende gebieden:

Het is niet duidelijk waar de vernieuwing nu precies zit. Als de teksten in een andere eeuw geschreven waren, dan zouden ze nog steeds opgeld doen. Is er rekening gehouden met de uitdagingen van onze tijd, zoals de ingezette transities ten aanzien van grote maatschappelijke vraagstukken? Zijn de laatste onderwijskundige vernieuwingen meegenomen? Is geprobeerd om niet te denken vanuit de huidige situatie, maar daadwerkelijke vernieuwing te zoeken?

Verder lijkt het erop dat het centraal stellen van de leerling ten koste is gegaan van aandacht voor de actuele behoeften van/in de maatschappij. Staat onderwijs ten dienste van economisch denken en de arbeidsmarkt of van persoonlijke en maatschappelijke ontwikkeling, gebaseerd op kritische reflectie en waardenafweging?

Tenslotte werd de opmerking gemaakt dat een stevige kennisinfrastructuur ontbreekt.

De samenhang tussen de conceptvisies ontbreekt. De opzet van de visies verschilt, maar ook de inhoud. Er is sprake van veel losse thema's, maar er dient ook een helicopterview ontwikkeld te worden. Duurzaamheid is een holistisch en interdisciplinair concept en daarmee vakoverstijgend. Het zou derhalve in alle leergebieden verweven moeten zitten en vraagt tevens een verbinding tussen de school en haar omgeving. Er is behoefte aan een gemeenschappelijke visie.

Gesuggereerd werd om te refereren naar de grote maatschappelijke thema's, zoals de klimaatverandering, de energietransitie, de grondstoffenschaarste, wereldvoedselproblematiek en de circulaire economie, de plastic soep, de toenemende ongelijkheid, maar ook naar de Whole School Approach, waarbij leerinhoud, leerproces, de bedrijfsvoering, de leeromgeving, en de kennis en kunde van docenten worden ingezet om deze grote thema's te behandelen.

Curriculum.nu is gericht het 'wat', terwijl het 'hoe' en 'waartoe' ook belangrijk zijn.

Betreffende het 'wat': de inhoudelijke concepten van de diverse disciplines zouden in dienst moeten staan van de grote maatschappelijke thema's, die nadrukkelijker benoemd zouden kunnen worden. Voor burgerschap zou bijvoorbeeld gekeken moeten worden naar metathema's als de relatie tussen democratische waarden en duurzame ontwikkeling. Ook onderwijskundige uitgangspunten dienen daarbij helder benoemd te worden.

Ook missen we ruimte voor lokale existentiële vragen, die vanuit een duurzaamheidscontext gestart kunnen worden.

De drie functies van onderwijs van Biesta worden herkend, maar de vraag is hoe de vraag van de leven lang lerende mens (de leerling centraal) gerelateerd is aan het appèl van de maatschappij om de uitdagingen van deze tijd aan te gaan. Laten we de reflex om bij het bepalen van de inhoud terug te grijpen op de bestaande situatie onderdrukken en kijken naar wat er werkelijk nodig is in de maatschappij.

Betreffende het 'hoe' wordt gesteld dat duurzaamheid geen apart vak is maar een manier van denken. 'Iets' (water, energie, grondstoffen) komt ergens vandaan en gaat ergers naar toe. Dit denken in stromen of in kringlopen is een manier van denken dat in alle leergebieden terug kan komen.

Een onderzoekende houding is daarbij van belang, ook met betrekking tot de verschillende claims op het gebied van duurzaamheid. De vaardigheid om verschillende informatiebronnen te beoordelen moet ook in de vakinhoud meegenomen worden, net zoals soft skills in doelstellingen en toetsing aangegeven moeten worden. Belangrijk bij duurzame ontwikkeling is dat leerlingen feiten en waarden moeten kunnen afwegen.

Uiteindelijk is het onderscheid tussen het wat en het hoe enigszins kunstmatig. Om het doel van onderwijs te versterken (in onze ogen: jongeren de handvatten geven om kennis en vaardigheden te verwerven, opdat ze als mens, burger en vakman kunnen meebouwen aan een toekomstbestendige wereld) is het wat, het hoe, het waar en met wie onlosmakelijk met elkaar verbonden.

We begrijpen dat de opdracht aan de ontwikkelteams is om je te beperken tot het wat, tot het inhoudelijke deel van het curriculum. Toch kunnen jullie wellicht vanuit een overkoepelende visie de relatie aangeven tussen wat je leert en de didactische uitgangspunten die je daarbij hanteert (onderzoekend, kritisch, oplossingsgericht, etc.), de leeromgeving (welke boodschap stralen schoolplein, kantine, klaslokaal uit en wordt de leefomgeving ook als leeromgeving gebruikt?), en de kennis en kunde van docenten & directie. De relatie tussen inhouden en vaardigheden van docenten is van cruciaal belang. Als de verschillende delen waaruit een onderwijsorganisatie bestaat zich gezamenlijk en in afstemming richten op het doel (het waartoe van onderwijs), dan versterkt dit de boodschap richting de leerling.

Uitgangspunt is het scheppen van verwondering bij leerlingen, zodat ze hun eigen uitgangspunten kunnen definiëren. Hoe dragen we bij aan een onderzoekende houding? Hoe kunnen we leerlingen bewust maken van belangrijke ontwikkelingen in de maatschappij, van oorzaak en gevolg, en hoe ze zich hiertoe kunnen verhouden? Hoe kunnen we handelingsperspectieven aanreiken en leerlingen activeren? Hoe zorgen we ervoor dat ze zich zelf inzetten voor de maatschappij en daarvoor ook motivatie en handelingsvaardigheden ontwikkelen? Hoe zorgen we voor dilemma's en omgaan met verwarring, ook met betrekking tot duurzaamheid? Wat doen we met een vak als filosofie of levensbeschouwing? Waar is de aandacht voor ethiek en waarden, die leidend zou moeten zijn bij het opbouwen van morele oordeelsvorming en het maken van keuzes, en daarmee de eigen identiteit bepaalt. Wie ben ik, wat wil ik, wat kan ik en hoe kan/wil ik van waarde zijn voor anderen en mijn leefomgeving?

Je zou kunnen zeggen dat duurzame ontwikkeling gaat over de inhoud, de methodologie, de dilemma's, over competenties en waarden om een goede afweging te maken. Daarbij is het goed om te melden dat we niet kunnen spreken van een eenduidige en definitieve oplossing, maar slechts over een voorlopig beste oplossing vanuit de huidige tijd en plaats. Het gaat daarmee dan ook niet om het aanleren van juist gedrag, maar voor het nadenken over de wijze waarop je zelf kan en wil bijdragen aan de oplossing van maatschappelijke dilemma's. Onderwijs moet niet alleen systeembevestigend zijn, bv met betrekking tot cultuur en basisvaardigheden), maar ook systeemdoorbrekend (kritisch vragen, ontdekken en ontwikkelen).

Het gaat om het scheppen van een systeemverandering, in termen van transities. Duurzaamheid is geen onderwerp maar een manier van denken in stromen en verbanden, dwars door alle leergebieden heen.

De grote vraag is het 'waartoe', en daarbij kunnen de Sustainable Development Goals uitkomst bieden. Deze 17 doelen omschrijven een heldere en concrete oplossingsrichting voor de problemen waarvoor de mensheid zich gesteld ziet. Helaas wordt niet of nauwelijks verwezen naar deze doelen.

Als werkelijk álle landen van de wereld doelen vaststellen voor 2030, dan is het aan het onderwijs om mensen competenties (kennis, vaardigheden en gedrag) mee te geven om deze doelen te realiseren. SDG 4 over onderwijs (en met name 4.7 over onderwijs voor duurzame ontwikkeling) is daarmee 1 van de twee procesdoelen, voorwaardelijk voor alle overige 15 doelen. Er zou direct verwezen moeten worden naar deze SDG's.

Tenslotte: er is de afgelopen jaren al veel onderzocht en opgeschreven over duurzaamheids-onderwijs. Een kernleerplan door SLO, een domeinenbeschrijving door CITO, een set leerlijnen door SLO, UvU en WUR, diverse internationale curriculum aanwijzingen door UNECE en UNESCO en een 'stand van zaken' onderzoek door Het Groene Brein. Hierbij zou het white paper over Natuur, Milieu, Duurzaamheid en Onderwijs als 'verzameldocument' kunnen helpen om de visies aan te scherpen en ter onderbouwing van volgende fases. Ook zijn de zeven competenties van de duurzame professional van Roorda een mooi opstapje.

Aanbevelingen:

Onderstaande aanbevelingen gelden voor alle leergebieden, dus voor alle conceptvisies.

1. Het 'waartoe' van het onderwijs is cruciaal voor de visie. Refereer aan de grote maatschappelijke thema's, zoals klimaatverandering, de energietransitie, de grondstoffenschaarste, voedsel en de circulaire economie, de plastic soep, de toenemende ongelijkheid. Onderwijs zou moeten bijdragen aan een systeemtransitie in deze thema's en dient dus systeemdoorbrekend te zijn (dus kritisch bevragen, ontdekken en ontwikkelen). Refereer ook aan de Sustainable Development Goals, ondertekend door alle landen van de wereld.
2. Zorg dat bovengenoemde thema's, en duurzaamheid in brede zin niet alleen binnen de vakgebieden, maar ook vakoverstijgend een plaats hebben in het onderwijs, bijvoorbeeld in multidisciplinaire projecten of themavakken. Gebruik daarbij lokale existentiële vraagstukken dichtbij de leerling.
3. Hanteer het scheppen van verwondering bij leerlingen als uitgangspunt, en stimuleer leerlingen kritisch na te denken over de wijze waarop zij zelf kunnen en willen bijdragen aan het zoeken naar een oplossing voor maatschappelijke dilemma's.
4. Bouw naast vaardigheden (denken in stromen en kringlopen, kritisch onderzoeken en reflecteren) ook zeker aan de kennisinfrastructuur rond deze thema's.
5. Promoot de *Whole School Approach* - waarbij de verschillende delen waaruit een onderwijsorganisatie bestaat zich gezamenlijk en in afstemming richten op het onderwijsdoel
6. Gebruik voor aanscherping van de visies en de onderbouwing van de volgende fases zijn de bijen gebrachte kennis uit het *White Paper* over Natuur, Milieu, Duurzaamheid en *de zeven competenties van de duurzame professional* van Roorda.